

УДК 658

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Калініченко Л. Л., к.е.н., доцент (УкрДАЗТ)

Удосконалено поняття "конкурентоспроможність підприємства" з визначенням інноваційної та адаптивної його характеристик як пріоритетних та обґрунтовано концепцію конкурентоспроможності підприємства, яка ґрунтується на системному підході та включає основні системоутворюючі елементи конкурентоспроможності у вигляді ресурсних, управлінських та продуктових конкурентних переваг, а також принципи, інструменти та критерії оцінки її реалізації

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В сучасній економіці проблема підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств набуває все більшої актуальності. Це пов'язано з існуючою тенденцією старіння виробничого апарату, зниженням кваліфікації персоналу, низькою якістю продукції в умовах загострення конкурентної боротьби на світовому ринку. Ситуація ускладнюється ще тим, що не витримуючи конкуренцію з іноземними виробниками, промислові підприємства вимушені «згортати» свої потужності, або переходити в підпорядкування іноземних компаній, які диктують як стратегію розвитку, так цінову та виробничу політику. При цьому вони не зацікавлені в подальшому розвитку цих підприємств та не бачать їх в якості повноцінного партнера на ринку. Для виживання в конкурентній боротьбі та досягнення домінуючих позицій лідера в стратегічно важливих галузях та сферах світової економіки необхідно активно нарощувати конкурентні переваги підприємств, забезпечуючи їх стійкий та унікальний характер. Це можливо тільки при формуванні нового технологічного устрою, який передбачає перехід від інновацій як разового явища, до усебічного широкого їх використання.

Відкритість української економіки для іноземних компаній сприяє посиленню конкурентної боротьби між підприємствами виробниками рухомого складу для залізничного транспорту. Реалізація великих інвестиційних проектів, які спрямовані на організацію виробництва сучасного рухомого складу з характеристиками, які відповідали б вимогам європейського залізничного законодавства, сприятиме піднесенню на більш високий рівень значимості даної галузі для економіки країни у цілому. Зараз в розвитку вітчизняних підприємств виробників рухомого складу для залізничного транспорту спостерігається ряд негативних тенденцій, які пов'язані: з відставанням в рівні технологічного розвитку, що впливає на якість

продукції; з інерційністю розвитку, що заважає швидкому реагуванню на зміну зовнішнього середовища та свідчить про недоліки в системі управління підприємствами; з порушенням пропорцій між промисловою та дослідно-конструкторською стадіями виробництва; з низьким рівнем розвитку інноваційної складової організаційної культури; з недостатнім рівнем державного регулювання процесів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними авторами. Цій темі присвячені публікації таких вітчизняних вчених, як: Антонюк Л. Л., Бондаренко Г. С., Воронкова Л. С., Горбатов В. М., Дикань В. Л., Іванов Ю. Б., Павлова В. А., Реутов В. С., Футало Т. В. [1-10] та ін. Вони розкривають питання сутності конкурентоспроможності, її видів, факторів, що впливають на неї, наводять критерії та методи оцінки. Вивченню конкурентних переваг присвячені дослідження: Азоева Г. Л., Войчак А. В., Зозульова О., Поплавської Є. О. [11-14] та ін. Дослідження питань конкурентоспроможності, які пов'язані з розробкою та впровадженням інновацій, управлінням знаннями, включають праці таких вчених як: Вечорковскі Р., Геєць В. [15-16] та ін.

Проте методологія конкурентоспроможності остаточно не склалася. Отже метою статті встановлено удосконалення сутності поняття «конкурентоспроможність» як інтегрованої економічної категорії, а також розробка концепції конкурентоспроможності підприємств виробників рухомого складу для залізничного транспорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній час немає загальноприйнятого єдиного поняття конкурентоспроможності. На думку Чернікова А.В., це обумовлено: нерозробленістю методологічних і методичних підходів, що створює різні позиції вчених;

багатоваріантністю поняття (від технічних до економічних характеристик продукції, підприємства, галузі); наявністю різних рівнів (рівень товару, підприємства, галузі, національної і світової економіки); відносністю даної категорії (один і той же товар, послуга, підприємство може бути конкурентоспроможним на одних ринках й неконкурентоспроможним на інших) [17]. Він під конкурентоспроможністю розуміє властивість об'єкту, що характеризує ступінь реального чи потенційного задоволення їм конкретної потреби в зрівнянні з аналогічними об'єктами, які знаходяться на даному ринку.

Однобічним і неповним є трактування конкурентоспроможності Азоева Г. Л. [11] та Фатхутдінова Р. А. [18], які розглядають конкурентоспроможність організації як спроможність випускати конкурентоспроможну продукцію (послуги), тобто зводять визначення конкурентоспроможності підприємства до конкурентоспроможності продукції.

Розгляд конкурентоспроможності підприємства як системної категорії пропонує Іванов Ю. Б. Він визначає конкурентоспроможність підприємства як систему, що містить безперервно взаємодіючі фактори і характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства набувати і утримувати протягом досить тривалого періоду конкурентні переваги [6].

Язвінська Н. В., відстоюючи зв'язок конкурентоспроможності з ефективністю, вказує, що «рівень конкурентоспроможності підприємства визначає ефективність його ринкової діяльності, тобто співвідношення сумарного прибутку отриманого від ринкової діяльності до сумарних витрат» [19].

Конкурентоспроможність підприємств–виробників споживчих товарів визначається Павловою В. А. як «...спроможність підприємства зберігати або розширювати конкурентні позиції на цільовому ринку в процесі адаптації до мінливого конкурентного середовища функціонування через співвідношення ціна/якість продукції як точки перетину інтересів виробника і споживача, що показує момент узгодженості між пропозицією і попитом» [8].

На думку Дяченко Т. О., конкурентоспроможність АТП характеризується достатньою гнучкістю та вмінням адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх економічних умов, а також є віддзеркаленням успіху (невдач) усіх підрозділів діяльності підприємства [20, с. 5].

Проте вищезазначені визначення, на думку автора статті, не розкривають основної вимоги до сучасного розвитку підприємств, а саме необхідність інноваційної спрямованості їх діяльності. Тому, на думку автора, конкурентоспроможність підприємств - це

спроможність, по-перше, до інноваційного розвитку, що охоплює усі сфери функціонування підприємства, по-друге, до швидкого реагування на зовнішні та внутрішні зміни з забезпеченням ефективності заходів по адаптації, що є основою поточної успішної діяльності та забезпечує потенціал для подальшого розвитку.

Таким чином, таке визначення конкурентоспроможності відрізняється від раніш існуючих тим, що враховує такі положення: інноваційна діяльність забезпечує виникнення стійких конкурентних переваг; підприємство не тільки повинно адаптуватися до змін в оточуючому середовищі, але й передбачати їх, критерієм оцінки реакції підприємства на зміни є збереження та підвищення конкурентоспроможності в майбутньому.

Невід'ємною частиною поняття «конкурентоспроможність» є поняття «конкурентна перевага». Різноманіття існуючих трактувань поняття "конкурентна перевага" визначило існування наступних підходів, які розглядають конкурентну перевагу як: 1) можливість підприємства випереджувати своїх конкурентів; 2) індикатор положення підприємства в конкуренції; 3) реалізована компетенція підприємства; 4) нововведення, яке дає прирощення бізнес-успіху; 5) результат конструктивного мислення; 6) спроможність залучати споживачів та зберігати їх схильність.

Концепція конкурентоспроможності підприємств виробників рухомого складу для залізничного транспорту, яка пропонується, включає основні системоутворюючі елементи конкурентоспроможності у вигляді ресурсних, управлінських та продуктивних конкурентних переваг, а також принципи, інструменти та критерії оцінки її реалізації (рис. 1).

Найбільш значимими характеристиками конкурентних переваг є унікальність та стійкість. Володіння унікальними характеристиками надає безспірну перевагу над конкурентами. Задача підприємства полягає в захисті, підтриманні, збереженні та розвитку унікальних конкурентних переваг.

Стійкість конкурентної переваги підприємства передбачає її наявність в стратегічній перспективі. Ресурсні конкурентні переваги ґрунтуються на можливостях і спроможностях підприємства залучити ресурси на більш вигідних умовах або на наявності кваліфікованих кадрів, які крім професійного вирішення виробничих завдань мають хист до інноваційного та творчого пошуку. Продуктові конкурентні переваги оцінюються при виході продукту на ринок. Наявність стійких, унікальних характеристик продукту дозволяє підприємству оптимізувати співвідношення ціна/якість - витрати. Управлінські конкурентні переваги, які визначаються наявністю унікальних

характеристик менеджменту підприємства, домінуючими в забезпеченні загальної визначають ефективність системи управління та є конкурентоспроможності підприємства.

Рисунок 1 - Концепція конкурентоспроможності підприємств виробників рухомого складу для залізничного транспорту

Важливою частиною процесу забезпечення конкурентоспроможності підприємств є оцінка їх потенційних конкурентних переваг, методика проведення якої наведена на рис. 2. (в загальному вигляді є формою SWOT-аналізу).

В теперішній час конкурентоспроможність продукції підприємств виробників рухомого складу для залізничного транспорту недостатня

для зовнішнього ринку, а на внутрішньому забезпечується головним чином за рахунок більш низьких цін. Підвищення якості вітчизняної продукції розглядається як один з напрямків підвищення конкурентоспроможності. Тому підприємствам необхідно розробляти та реалізовувати спеціальні інноваційні програми в галузі підвищення якості продукції.

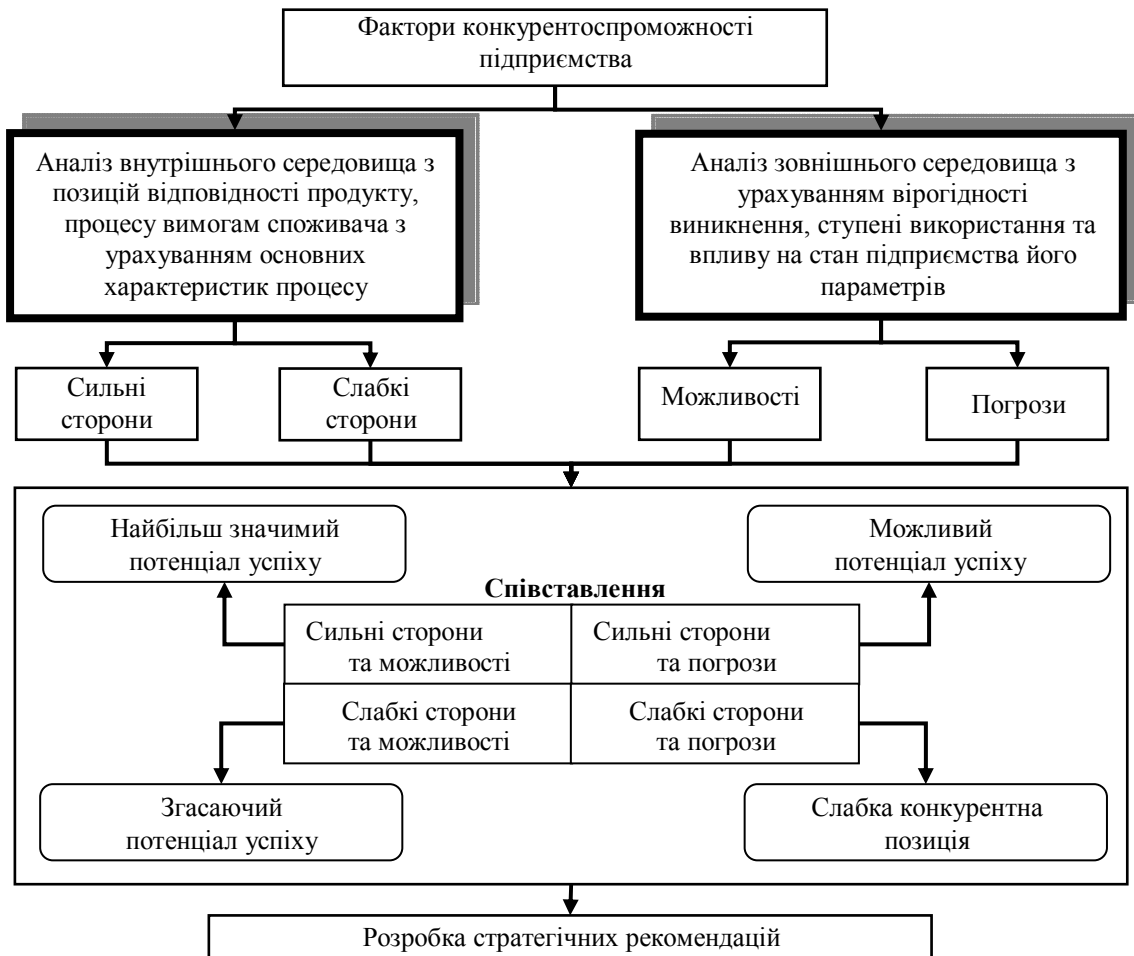

Рисунок 2 - Схема методики оцінки потенційних конкурентних переваг підприємства

Висновки. Таким чином, вищевикладене наголошує на взаємозв'язку конкурентоспроможності та інноваційної діяльності, так як остання знаходиться в основі подальшого розвитку підприємств промислового сектору. Запропонована концепція конкурентоспроможності надає чітке уявлення про основні види конкурентних переваг вітчизняних підприємств виробників рухомого складу для залізничного транспорту, принципи та інструменти їх досягнення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Л. Л. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. екон. наук / Л. Л. Антонюк – Київ, 2004. – 32 с.
2. Бондаренко Г. С. Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Г. С. Бондаренко – Харків, 2001. – 20 с.
3. Воронкова Л. Э. Стратегическое

управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: Монография / Восточноукр. нац. ун-т. – Луганск : ВНУ, 2000. – 315 с.

4. Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса / В. М. Горбатов; Ин-т проблем развития общества . – Х. : ИНЖЕК, 2006. – 591 с.

5. Дикань В. Л. Реформирование экономики Украины и конкурентоустойчивость предприятий: Монография / В. Л. Дикань. – Харьков : Основа, 1997. – 345 с.

6. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночных отношений / Ю. Б. Иванов. – Х. : Изд. ХГЭУ, 1997. – 246 с.

7. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия: Науч. изд. / Ю. Б. Иванов., А. Н.Тищенко, Н. А. Дробитько., О. С.Абрамова. – Харьков : ХНЭУ, 2004. – 256 с.

8. Павлова В. А. Стратегия забезпечення конкурентоспроможності підприємств-виробників споживчих товарів:

- автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук / В. А. Павлова. – Донецьк., 2006. – 35 с.
9. Реутов В. Є. Конкурентоздатність підприємства: критерії, показники і методики оцінювання / В. Є. Реутов // Економіка та держава. – 2006. - № 5. – С. 65 – 67.
10. Футало Т. В. Формування конкурентних систем у сфері торгівлі: Монографія / Т. В. Футало. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – 292 с.
11. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азоев, А. П. Челенков / Гос. ун-т управления; Нац. фонд подготовки кадров. – М. : ОАО "Тип. Новости", 2000. - 256 с.
12. Войчак А. В. Конкурентні переваги підприємства: сутність і класифікація / А. В. Войчак, Р. В. Камишніков // Маркетинг в Україні. – 2005. - № 2. – С. 50 – 53.
13. Зозульов О. Про посилення конкурентних переваг підприємства / О. Зозульов // Економіка України. – 2003. - № 8. – С. 33 - 38.
14. Полтавська Є. О. Управління конкурентним перевагами підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Є. О. Полтавська. – Харків, 2004. – 20 с.
15. Вечорковскі Рішар З. Управління знаннями при формуванні конкурентних переваг підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Рішар З. Вечорковскі. – Луганськ, 2005. – 20 с.
16. Геєць В. Інновативно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проект розвитку української економіки і суспільства початку ХХІ століття / В. Геєць // Банківська справа. – 2003. - № 4. – С. 3-32.
17. Черников А. В. Планирование развития конкурентоспособности предприятия / А. В. Черников // Вестник Моск. ун-та. Сер. 6: Экономика. – 2007. - № 3. – С. 57 - 66.
18. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Маркетинг, 2002. – 886 с.
19. Язвінська Н. В. Конкурентоспроможність підприємства як комплексний показник ефективності виробничо-ринкової діяльності підприємства / Н. В. Язвінська // Екон. вісн. Нац. гірн. ун-ту. – 2004. - № 2. – С. 57 – 64.
20. Дяченко Т. О. Визначення конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та стратегії її підвищення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Т. О. Дяченко. – Київ, 2002. – 20 с.

Анотация. Предложено понятие "конкурентоспособность предприятия" с определением инновационной и адаптивной его характеристик как приоритетных и обосновано концепцию конкурентоспособности предприятий, которая основывается на системном подходе и включает основные системообразующие элементы конкурентоспособности в виде ресурсных, управленческих и продуктовых конкурентных преимуществ, а также принципы, инструменты и критерии оценки её реализации

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, конкурентные преимущества.

Summary. The concept of "enterprise competitiveness" has been suggested, with a definition of its innovative and adaptive characteristics as the priority, and the concept has been substantiated of enterprise competitiveness, which is based on a systemic approach and includes the key building blocks of competitiveness, such as resource, management, and product competitive advantages, as well as the principles, tools, and criteria for evaluating its implementation.

Keywords: competitiveness of the enterprise, competitive advantage.

Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Плетникова І.Л.